

MAYO - AGOSTO 1992 N° 295

Ca dokumento esas enretigata da Ronald Bijtenhoorn
www.bijtenhoorn.nl

PROGRESO

Progreso fondesis da Profesoro Louis Couturat.
Collège de France, en 1908. Ol konsakresas a la
propago, a la libera diskuto ed a la konstanta
perfektigo di la Linguo Internaciona. Progreso
editesas kom la oficala organo di la

**UNIONO POR LA LINGUO INTERNACIONA
IDO**

UNIONO POR LA LINGUO INTERNACIONA

MEMBRO - KONTRIBUTI

Sro Franz Regnier agas kom Kasero dil Uniono e responsas **la recevo** e kontado di abon-pagi.

Membro-kontributo yarala, od abono a Progreso sen membreso dil Uniono, **500 belga franki**, pagenda a Landal Reprezentero o direkte a: Uniono por la Linguo Internaciona Ido, 27, Ville du Bois, 6690 Vielsalm, Belgia.

Abonpagi povas esar pagata aden la konto dil Uniono: C.G.E.R. (Caisse Générale d'Epargne et de Retraite) Konto-numero 001-1329220-08 en 6690 Vielsalm, Belgia o per internaciona postala-mandato.

LANDAL REPREZENTERI

- Andora:* Robert CASTELLO, carrer Alzinaret 2, 1°, 2^a, *Andorra-la-Vella* (Pyr.)
- Anglia:* Tom LANG (redaktero di *Ido-Vivo* e kasero ILSGB), 2 Bentham Way, Staincross, *Barnsley*, South Yorkshire, S75 5QA
David WESTON, 24 Nunn Street, *Leek, Staffs.*, ST13 8EA
- Belgia:* Jacques BOL, 80 chaussée des Gaulois, *1300 Wavre*,
Check-Nr. 000-0748184-23.
- Kanada:* Kevin FORD, 192 Tu-Pelo Avenue, *Winnipeg R2K 35b*, Canada
- Francia:* Vakanta.
- Germania:* Günter ANTON, Bahnhofst., 5 Fach 6-09 - D-0-4371 *Elsnigk*
Alfred NEUSSNER, Thüringer Str, 3, D-3445 *Waldkappel*
José GARCIA c/o Ingeniero Joaquin Benlloch 71-13a, *Valencia 26*
- Hispania:*
- Oceania:* Donald HUMPHRIES, Box 121 - L, *GPO Melbourne, Victoria 3001-Australia*
- Sri Lanka:* Ronald C. PERIES, 4, Sri Vijaya Road. *Colombo 6*, Sri Lanka
- Suedia:* Axel RYLANDER, Olshammarsgatan 58, S - 124 48 *Bandhagen*
Kerstin ÅKERLUND, Klippgatan, 1; S - 951 54 *Luleå*
- Suisia:* Cl. KREIS- SCHNEEBERGER, 57, avenue de Champel, *1206 Genève* (Suisia)
- USA:* Richard EARNHART, 405 Fry, *Denton TX, 76201 USA*
Edward H. STEVE, 820, Glendalough Road *Erdenheim*, Pennsylvania, 19118 - USA
- USSR:* Boris MARECHEK, Per Jukovskogo 20, USSR CCCP 72001 *Frunze 11*

PROGRESO

MAYO - AGOSTO 1992 - n° 295

Germana Ido - **renkontro** - Problemi pri reklamado - Nova libri - Desavantaji dil sistemo decimala - Seminario pri Interlingvistiko - Pri valoroza verko - La nomi di nia vilaji - Komuniki

Germana IDO-renkontro

De unesma til quaresma mayo 1992 eventis la cayarala renkontro di la Germana IDO-Societo. La Germana idisti renkontris cafoye ye la frontierala regiono di Germania, Polonia e Chekoslovakia en la tre bela norda-keka urbeto Rumburk. Ni tre volunte salutabus anke idisti ek Chekoslovakia, Polonia ed ek altra est-europana landi pro la por li relativa proximeso de lia hemregioni. Regretinde nula estala idisto pro diversa kauzi quale granda familiala ed ekonomiala problemi partoprenis nek ek Chekoslovakia nek ek Polonia nek ek ula altra estala lando.

Tale ni nur esis Germani ultre altri, samideano Eberhard Scholz ek Anklam kun lua filiulo Peter.

Ni komencis nia kunveno kun interesanta exkurso tra la regiono. Ante la dimezo, ni vizitis la anciena kastelo Sloup qua situesas en monto. Ni povis konoceskar kelke la eventis en ta regiono dum la dekesepesma e dekedokesma yarcenti. De la maxim alta punto ofresis a ni maxim bela vido a la bela rokoza monti de la cirkumajo. Pos la luncho ni arivis ye kastelo Zakupy. Ibe ni partoprenis en por ni omni tre interesiva guidita regardajo. On montris a ni la dum la epoki di Rokoko e Biedermeier kreita mobli, imaji e la anke tre bela induturi ye la muri e plafoni di la chambri.

Fine ni ankore regardis la skalatra roko «Panska Skala» proxim la urbo Ceska Kamenice. Ca roko konsistas ek bazalto-mineyo.

Dum la vespero ni aranjis publika diskurso, ube ni povis salutar kelka gastis ek Germania ed ek Chekoslovakia. Marion Kasper montris a ni ed a nia gastis vidajkartis e diapozitivis di voyajo a London quan elu facis komune kun me ye fino di 1991. Ultre altri ni dum ca voyajo anke renkontris samideani Don Gasper e Henry Jacob e pasis tre bela hori kun amba.

Dum la diskurso, ni uzis la posibleso drinkar angla teo ed audar angla folklorala muziko. Cetere ni informis pri nia IDO-linguo. La diskurso tre plezis a la kunvenanti ed a nia gastis.

Ye duesma dio ni facis nia diskuti ed exkurso a la proxima regiono «Bohemiala Suisia».

Dum la diskuti ni interparolis pri la prezenta situeso relate la Germana IDO-Societo e pri nia posiblesi future ankore plu bone agar por IDO. Tale ni kreos cirkulero dum la nexta* semani. Omnu de la germana idisti devos adskribar sua opiniononi quale on povus plu bone e plu sucesoze publikigar IDO inter la Germani. Ni kolektos omna opiniononi e pose facos cirkulero kun rezumajo de oli quan ni sendos ad olia kreeri. Ni duris la diskuti de Oostende relate la realigo di nova propagili. Pos la diskuti ni elektis samideano Günter Anton kom prezidero di la Germana IDO-Societo.

Dum nia exkurso ni facis mikra migrado tra la roki di la «Bohemiala Suisia» e vizitis la urbo Decin an la rivero «Elbe». Ye triesma dio di nia renkonto kelka samideani vizitis samideano Antoni Myszakowski e lua familio en Olesnica (Polonia) qua pro granda familia-la e financala problemi ne povis asistar nia renkonto. Ni pasis kelka tre bela hori che familio Myszakowski ed anke diskutis kun Antoni pri posiblesi di futura kunlaboro relate la IDO-kozi.

Ye finala dio ni ancorfoye aranjis kurta diskuto. Ni rezolvis preparar la internaciona IDO-konfero 1993 en la kuraco-loko Oybin. Pos la oficala fino di la renkonto gesamideani Neussner e Kasper komune voyajis ad Oybin por anunciar ibe la evento di la IDO-konfero dum la tempo de dekesisesma (arivo-dio) til duadekudunesma (departo-dio) agosto di 1993 en la bela hotelo «Hubertushaus». Ni ya cadie esperas, ke la maxim granda nombro di la idisti ek omna landi povos asistor.

Ica raporto esas skribita ye la nomo di la Germana IDO-Societo.

Frank Kasper / Germania

Problemi pri reklamado

Artiklo aparis dum marto en la jurnalono The Sunday Telegraph pri la internaciona linguo Glosa, sub la titulo Mo kilo verba qi pote muta u munda komo na ski id. (En Ido: Mil vorti qui povus chanjar la mondo quale ni savas ol.) La evento qua semblante iniciis ca aparos en importanta jurnalono esis ulsorta kampanio por adopto di Glosa da la EK, chefe por tradukanta mashini, ed ula britana membro di la EK-parlamento esas asociata kun ta ideo.

Oi explikis ke Glosa kreesis en 1943 da Profesoro Lancelot Hogben di la Universitato di Aberdeen. (Me adjuntas ke lu skribis EK = *Europana Komunero*)

populara libri inkluzanta *Mathematics for the Million*). Il opinionis ke on povas selektar 890 vorti havanta latina o greka radiki, qui esas komprenebla preske omna-loke. Lua sugestis ke la Unionita Nacioni adoptez la linguo ignoresis, ed il perdis intereso.

La aparo di tala artiklo sur la unesma pagino di britana jurnalo ya semblas esar granda reklamo por internaciona linguo, ma on povas questionar su kad ol esas tote apta reklamo. Remarkez ke la texto situesas ye la pedo di la pagino: la kustumala situeso por kelke humuroza artiklo. La fino di la artiklo inkluzas kurta paragrafo en Glosa, donanta la avantaji di la linguo, traktante ol quale ol cherpesas ek frazo-libro por turisti. To forsan produktas ridado en la lektantaro.

To esas ula indikajo di la problemi pri reklamado di internaciona linguo: personi kustumale deziras vidar, kom unesma exemplero, kelka simpla frazi audata en hotelo, butikio od aero-portuo.

La recenta elekto-kampanio en Britania produktabas komenti, qui posible relatas ca temo, lamentante ke la aferi diskutata dum la kampanio ne inkluzas exterlanda politiki. Letro en britana jurnalo da ula diplomaco-konsultanto mencionis ke, quankam Britania havas influo en mondala aferi, esas nula diskuto pri tala aferi en la kampanio, ye tempo nur poka monati pos la remplaso di la USSR, kande la mondo posible regresos aden anarkio. Forsan, pro simila manko di intereso pri mondala aferi, artiklo pri internaciona linguo en nacionala jurnalo donesas kelke humuroza stilo, por provizar fonto di triviala konversado; me supozas ke ol pose esos obliviata.

David WESTON

Nova libri

O Tempora! O Mores! Quale linguo antiqua tala kam la latina povas konkurencar? La solvuro esas revizita latina lexiko publisata dal Vatikano. L'unesma tomo A-L esas kompleta, ed aparis ante la fino di 1991. La vortaro esante modernigita por l'unesma foyo en triadek yari, la kompilisti rezolvis adjuntar moderna koncepti aden linguo antiqua, mem se la rezultaji esas pezoza permuti de vorti existanta. Tale, la latina por (angla) 'slot-machine' esas la lango-tordiganta «*sphaeriludium electricum nomismate actum*». Inter 13,500 altra adjuntaji: la ne-eufonia «*orbium phonographicorum theca*» por *diskoteko; «*escariorum lavator*» por plad-lavilo; ed «*exterioris pagine puella*» por (angla) 'cover girl'.

«Esas nul obstaklo expresar moderna koncepti en latina», dicas Patro Carlo Egger, qua direktis la revizi per la laboro dil 15-yara

Instituto Latina dil Vatikano. Pro ke on nun celebras la meso en lingui nacionala, la latina esas uzata precipue en oficala dokumenti vaticanala, ma mem l'eklezio semblante perdas lua kompetenteso pri la linguo. En 1989, la hierarkio embarasesis da post-marko, memorigante la vizito da Papo Ioannes-Paulus a Skandinavia, qua mis-espelis la latina vorto por Suedia. Patro Egger esas esperema ke tal erori esas nun ne-probabla. Ma por ti qui avidesas pro la tomo M-Z, qua *publisesas dum frua 1992, Suedia esas korekte tradukita kom «Suetia».

De 'Time' revuo (trad. Kevin FORD)

Desavantaji dil sistemo decimala

La nombro dek, e la sistemo decimala qua dividas mezuri aden dekimi, centimi e milimi, es un bazo dil sistemo di mezuri metrala - sistemo di qua la altra bazo es la metro, litro, gramo edc. La generala supozo es ke ta sistemo es la maxim eficienta, ma ta supozo es eroro. La nombro dek es multe min bona kam la nombri ok, dek-e-sis e speciale dek-e-du por divido praktikala. La supozo ke la nombro dek havas grand avantaĵo es nur pro la fakto ke ni kontas per deki, ma ta metodo di konto es anke ne la maxim eficienta.

Divido dil yaro

Konsiderez la yaro, qua es dividita nun, en maxim multa landi, aden dek-e-du monati. La monati ne havas egala longesi, tamen oli es proxime egala. Ni povas dividir facile la yaro aden du parti di sis monati, en tri parti di quar monati, en quar parti di tri monati, en sis parti di du monati, edc. Por diversa skopi ta fakto es tre konvenanta. Exemple por revui periodala lo konvenas, pro ke on povas tre apte produktar numeri du, tri, quar, sis o dek-e-du foyi en la yaro. La nomi di aparta numeri facile reflektas ta fakto. Exemple kun dek-e-du numeri en la yaro la nomi dil edituri es la nomi dil monati: januaro edc. Kun sis numeri la nomi es januaro-februaro edc), kun quar numeri, li es januaro-marto edc, kun tri numeri li es januaro-aprilo edc, e kun du numeri li es januaro-junio edc.

Nun imaginez la situeso se ni havus yaro de dek monati. Sen uzar monat-parti, esus nur yena posiblesi por aparato reguloza: du, kin o dek foyi en la yaro. Do esus nur tri posiblesi vice kin. Yen

motivo por dicar ke la nombro dek-e-du es plu bona kam dek por dividir la yaro, e ne nur por la yaro ma anke por altra mezuri. La nombri ok e dek-e-sis anke havas avantaji, speciale por pezi e por uzo per *komputili, ma generale la nombro dek-e-du es maxim bona. En preske omna kazo, dek es min bona kam dek-e-sis e dek-e-du. La faktoro kin es min importanta kam la faktori tri e quar.

Adopto dil sistemo metrala

Kande la sistemo metrala di mezuri (metro, gramo, litro edc) introduktesis aden Francia pos la granda revoluciono cirkume du yarcenti ante nun, decimaligo di tempo e di la cirklo (o plu exakte di la orto) esis parto di la reformaro. La nova sistemo esis tre despopulara, ma ol impozesis per feroca legi e severa punisi. La interdikto dil mezuri anciena, ed impozo dil nova mezuri, esis tante severa ke la situeso esis simila a persekuto religiala.

En omna altra landi ube la franca armei ed administranti adportis la metrala sistemo, od ube la burokrati decidis acceptar ol, ol anke impozesis per legi qui ne simple permisio olua uzo ma qui interdiktis ne uzar ol. En Britania la metrala sistemo divenis legala ante la fino di la lasta yarcento, ma ne impozesis e ne acceptesis da la publiko. Nur en la lasta yardeki, nova legi gradale impozas olua uzo, e nun en Britania es uzata du sistemi di mezuri, segun loko e skopo. En omna lando, ne esis deziro di la populo abandonar praktikalala mezuri, ma deziro precipue di burokrati. Ni ne konsideras hike ciencisti, qui havas bezoni altra kam la populo generale. Dum yardeki en Usa, Britania ed altra landi ciencisti uzis la sistemo metrala, dum ke la populo uzis mezuri anciena.

En 1859 la nove unionita Italia adoptis oficale la sistemo metrala, probable parte konsiderante franca helpo kontre Austria. En 1868 la federuro di Nord-Germana Stati adoptis la sistemo metrala, ed en 1872 facis ol esar obligala. On dicas, ke la germana politikisti acceptis ta sistemo pro ke li recevis de Anglia ferma aserti oficiala ke la Imperio Britaniana balde adoptus la sama sistemo!

Tempo decimale dividita

La sistemo revolucionala di tempo havis monati de 30 dii, do restis kin o sis plusa dii en la yaro - dii qui ne apartenis ad irga monato. Anke esis semano (*decadi*) de dek dii, dio de dek hori, horo de cent minuti, e minuto de cent sekundi. Omna dii e monati recevis nova nomi, e la yari recevis nova nombri. Ta absurdajo ne

uzesis generale ma ol uzesis en dokumenti oficala en Francia dum kelka yari, precipue inter la duesma e la triesma yaro pos la revoluciono. Ol abandonesis pro olua granda ne-apteso. Tamen restas exemple raporto policala pri evento ye «21 Brumaire an VIII à 2 heures 10 minutes decimales», do ye la 21esma dio dil duesma monato (nomita *brumaire*) en la okesma yaro dil nova kalendaro (nia yaro 1800), ye 2 hori 10 minuti decimala.

La ideo di nova kalendaro ne mortis. En 1852 franca matematikisto-sociologo inventis nova kalendaro kun yaro de dek-e-tri monati e monato de 28 dii (restis nur un o du exter-monata dii en la yaro). La numerizo dil yari di ta nova ero komencis ye nia yaro 1789 nam la sistemo plezis la adepti di Auguste Comte. Semblas ke dum kelka yardeki ta nova kalendaro uzesis da ula personi en Francia, Anglia e Brazilia.

La ideo di dividir tempo decimale ankore vivas. Injeniero en Anglia, Michael Pinder (nun es prezidanto di Societo por Tempo Decimala) skriptis en 1986 libreto pri sua ideo. Il numerizas la yari komencante kande vivo komencis sur la Tero. Fortunoze il dicas ke suficos por nia yaro 2000 skribar 000y praktikale, ma strikte segun la sistemo to esos la yaro 4 500 002 000. La dii dil yari havus numeri; la unesma dio esos 000d. La nova semano (*vek*) havos dek dii, e la nova monato (*mun*) havos quaradek dii. La yaro havos non monati plus kin o sis plusa dii. La dio havos dek nova hori (*hur*), e la horo cent nova minuti (*timi*). La autoro dicas ke politikisti montras nur apatio pri la propozo. Ni esez kontenta pri lo, malgre simpatio por il!

Napoléon e la sistemo decimala

Malgre mito ke Napoléon prizis la sistemo decimala, fakte il desprizis ol. Kande il deskovris ke on facis nova mapo oficala kun skalo decimala, il imperis ri-uzo dil skalo anciena di Cassini. La skalo di Cassini uzis la sama proporciono (un *ligne* sur mapo equivalentas cent *toises* sur la tero) kam ta inter sekundo di tempo e dio (1:86 400), e do havas relato praktikala kun la rotaco dil Tero e tale la movo semblanta dil suno. Malgre ilua mis-agi, Napoléon esis homo praktikala. Il skribis en letro en la yaro 1809: «Je la veux sur l'échelle de Cassini, et je me moque des divisions décimales» (me deziras ol ye la skalo di Cassini, e me ridas pri la dividi decimala). Per dekreto dil yaro 1812 la bazala mezuri metrala konservesis ma la franca popolo ganis libereso uzar «tala fracioni e multopli qui uzesas generale en komerco e qui es maxim apta por la bezoni di la popolo».

Tale Napoléon permis ke la popolo uzez la nova metro quaze ol es la anciena yard (duimo di *toise*), e dividez ol aden tri *futi (france *pieds*), e singla *futo aden dek-e-du *inchi (*pouces*), quale tradicionale. La mi-kilogramo divenis la *funto (france *livre*) e dividesis aden dek-e-sis parti, e singla parto aden okimi. La nova sistemo divenis nomata la «*système usuel*» (sistemo komuna), ed ol esis populara. Ol uzesis legale til la yaro 1837, kande Louis-Philippe facis la decimala sistemo esar ankorfoye oficala, ed uzesis praktikale dum multa yari pose.

Tante longe la anciena mezuri restis populara ke mem en la yaro 1912 libro raportis ke, «recente cirkulero interdiktis a profesori e docisti mencionar la nomi dil anciena pezi, mezuri e monedi, o permisar ke lia lernanti dicez oli.» La batalio kontre la preferi dil popolo duris longe, ma fine la popolo perdis e la burokrati vinkis.

La vinko dil metrala sistemo decimala en multa landi es triumfo por burokrati en oficeyi, por qui kontado es plu importanta kam divido ed altra aspekti praktikala di mezuri - aspekti qui es plu importanta por mestieristo, por ta qua laboras en fabrikerio, e por persono en sua hemo.

La cirklo e la orto

La cirklo es dividita maxim ofte, e ja dum yarcenti, aden 360 gradi - nombro qua reflektas aproxime la dii en la yaro. La nombro 360 havas la avantajo ke ol es dividebla per mult altra nombri, e pro ta fakto es tre apta por divido di cirklo aden la anguli maxim ofte bezonata. Exemple, orto havas 90 gradi, e la anguli di triangulo equilatera single havas 60 gradi. La sistemo decimala havas orto di 100 gradi (do cirklo di 400 gradi), e la ofte uzata angulo di 60 gradi divenas 66.666... (66 $\frac{2}{3}$) gradi. La grado decimala es dividita aden 100 (vice 60) parti («*centigradi*»). Ta sistemo decimala di anguli semblas esar uzata preske nur en Francia e, supozeble, anke la exkolonii di Francia.

Nula sistemo es universal

Nun la sistemo metrala es uzata tre vaste, ma ol ne vinkis tote, mem exter Usa e Britania. Multa landi qui legale o teroiale uzas nur la sistemo metrala fakte uzas anke mezuri tradicionala. Exemple, la granda majoritato di piloti ed aeroplani en la mondo uzas *futi (un *futo es cirkume 30½ centimetri) por mezurar alteso. La spaco inter konekti di cirkuiti elektronikala preske sempre es dekimo di

*incho (un incho es cirkume $2\frac{1}{2}$ cm). Es skribita ke en Germania plombisti ankore uzas *inchi por la diametri di tubi. Omna o preske omna skrib-mashini produktas sis (o segun deziro quar o tri) linei di skriburo en la spaco vertikala di un *incho. Tale se on bezonas kalkular quanta linei de skriburo fitos sur un pagino, es multe plu facila se on mezuras la papero per *inchi kam per centimetri o milimetri. Exemple, sep *inchi vertikale es spaco por 6×7 , do 42 linei. Se on uzas *komputilo, la imprim-mashino movas la papero vertikale, e la 'imprim-kapo' horizontale, segun fracioni di *incho, mem se ol fabrikesis en Germania o Japonia.

La timo, o hororo, di ula burokrati pri mezuri ne-decimala es demonstrita da stranja fakto. La organizuro postala di Britania editas libro en qua on povas lektar, inter altra aferi, pri kozi quin on ne darfis sendar per posto aden singla altra lando. Maxim ofte la kozi interdiktita es armi, certena drogi, substanci radio-aktiva, mikrobi ed altra kozi danjeroza. Tamen en la kazo di ula landi (qui esis kolonii di Francia), on trovas en la listo di kozi interdiktita (e supozeble konsiderata esar danjeroza) «pezi e mezuri ne di la decimala sistemo». Supozeble la burokrati kredas ke danjero existas en mezuri ne-decimala!

Mezuri tradicionala

Certe la sistemi tradicionala ne es perfekta. Li bezonas emundo de tempo a tempo. Li kreskis quale arbori. Li ne havas simpla e severa linei quale betono, ma havas aspekti interesanta. Li ne es perfekta, ma li havis sua origini en bezoni praktikala. Lia avantaji ne es tam facile videbla kam la evidenta avantaji dil sistemo decimala. Lia avantaji es profunda, ne surfacala. Personi qui lernis ed uzas nur la sistemo metrala desfacile komprenas sen studio la meriti dil mezuri tradicionala.

Mem en la skoli en Britania ja dum forsan duadek yari la skolani generale lernas **nur** la sistemo metrala (pro la menti burokratala dil majoritato di docisti), e li nur poke e male konocas la sistemo tradicionala. La yuni tale ne havas bona posibleso por intelektar ed apreciar la qualesi dil anciena sistemo. Li anke perdas la kapableso di plena kompreno di autori pasinta, por qui la anciena mezuri esis **parto di lia linguo**. Tale la chanjo es insidioze revolucionala. Ol ruptas la fluo dil rivero di kulturo. La nova generaciono es dividita de le antea. Quale dicis Guizot, «Blinda repugno a la pasinteso es plena de falseso ed ignoro [ne-savo]».

Un dil avantaji di mezuri tradicionala es ke li havas grandesi konvenanta por uzo da homi en aferi praktikala. La vorto por *incho

(angle *inch*, france *pouce*, germane *Zoll*, hispane *pulgada*, italiane *pollice*) en plura lingui es sama kam la vorto por polexo, pro ke la larjeso di polexo es simila a ta mezuro. La vorto *futo en plu multa lingui es sama kam la vorto por pedo (angle *foot*, france *ped*, germane *Fuss*, hispane *pie*, italiane *pie*), ma pedo tam longa esus tre granda! Tamen, la fakto plu importanta ne es komparo kun parti dil korpo di homo, ma komparo kun la kozi quin ni maxim ofte bezonas mezurar. Kande homi relatas a kozi cirkum li, es tre konvenanta se la mezuri uzata es facile perceptebla, e se la dimensioli di kozi uzas nombri memorebla. Por sciencisti, qui ofte traktas kozi ne-videbla o ne-palpebla (elektro maxim evidente), ta qualeso poke o nule importas. Tamen por mestieristi es tre utila havar mezuri di grandesi nek tro granda nek tro mikra.

La *futo havas longeso simila ad altra mezuri tradicionala preske tra la tota mondo, en preske omna civilizuri, pro ke ol havas relato apta por la homala korpo e la kozi quin ni tushas ed uzas (exemple peci de ligno). Ol es vere mezuro homala, dum ke la sistemo metrala es sistemo ne nur tote 'artificiala' (omna sistemo es kelke 'artificiala') ma, plu grave, facita sen plena egardo a homala bezoni e percepti. Ol inventesis apriore, precize kun la intenco ignorar e ruptar tradiciono.

Avantaji di dividebleso

Duesma avantajo di mezuri tradicionala es dividebleso. La nombro dek-e-sis, e speciale la nombro dek-e-du es plu bona kam dek. Dek-e-du havas quar faktori (du, tri, quar e sis), dum ke la nombro dek havas nur du (du e kin). Es pro ta fakto ke la nombro dek-e-du es multe plu praktikala por divido. Tale triimo di yaro es quar monati, e quarimo es tri monati. Simile, la *futo havas la granda avantajo ke ol esis tre flexebla e facile dividebla. Hike on povas indikar nur kelka avantaji di dividebleso. Kelka exempli es ja donita supere. Yen altra. Se on havas dek kozi simila a kubi, la papero bezonata por envelopar li por protekto dum transporto es plu multa kam la papero bezonata por dek-e-du simila kozi. Do es plu chipa pakigar dek-e-du kozi kam dek! Quale on arivas a ta ne-evidenta konkluzo? La dek kubi es aranjebla praktikale nur ye un maniero: 5×2 . Tamen la dek-e-du es aranjebla ye tri manieri: 6×2 o 4×3 , o plu kompakte $3 \times 2 \times 2$. Tale ol bezonas min multa papero, e sparas kusto. Pluse, pakajo $3 \times 2 \times 2$ es plu robusta e do plu sekura kam pakajo 5×2 .

Balanco tradicionala (ankore vaste uzata en la mondo malgre introdukto di nova speci) uzas serio de pezaji de qui on selektas

por komparo kun la kozo di qua on volas savar la pezo. Es fakto matematikala ke la maxim eficienta serio de pezaji por ta skopo es serio en qua singla pezajo es duoplo dil pezajo min granda e duimo dil pezajo plu granda. Pro to la populi dil mondo, qui ne esis sempre tante stupida kam ofte supozas la burokrati, generale dividis pezi aden du, quar, ok o dek-e-sis parti. Talc pezaji havas exemple valori 1, 2, 4, 8, 16 e 32 foyi tam granda kam la maxim mikra pezajo.

En koqueyo divido per komparo per okulo es multe plu rapida kam uzo di balanco. On povas sat precize dividir amaso de butro o simila kozo per uzo di kultelo e regardo, se on bezonas dividir la amaso aden du egala peci, ed ankorfoye singla parto aden du egala peci. Tamen dividante 250 grammi de butro tale on obtenas 125 grammi, ma dividir ta quanteso aden kin egala peci es multe min facila per uzo nur di kultelo. Tamen, la simila quanteso di butro segun sistemo tradicionala es 8 *onzi (duimo di *funto od aproxime quarimo di kilogramo), e to es dividebla per facila duimigo til irga quanteso bezonata. Mem exemple obtenar 3 *onzi es facila: un quarimo plus un okimo dil originala amaso.

Se on konsideras la 'rapidesi' di kamero (la tempo-periodi dum qui la obturilo restas apertita), on trovas ke la anciena kameri uzis sistemo parte decimala. Exemple la tempi esis, quale fracioni di sekundo: $1/2$, $1/5$, $1/10$, $1/20$, $1/50$, $1/100$ e $1/200$. Ma moderna kameri ne uzas sistemo decimala. Li uzas tempo-serio plu praktikala, quale la pezi di balanco, ma kun tre mikra e ne-grava decimaligo: $1/2$, $1/4$, $1/8$, $1/15$ (efikive $1/16$), $1/30$, $1/60$, $1/125$ (efikive $1/128$), $1/250$, $1/500$. Por aperturi on anke uzas sistemo di duopligo e duimigo, se on egardas la fakto ke la aperturi havas efiko qua es duesma potenco dil nombri uzata (1, 4; 2; 2,8; 4; 5,6; 8; 11; 16) por la serio.

Mem la 'metrala' sistemo di paper-grandesi sequas la sama sistemo praktikala, e ne es decimala. Ol ya komencas per la grandeso di un metro quadrata (grandeso A0). Tamen la valoro dil serio venas del fakto ke la plu mikra formati es obtenita per duimigo, retenante sempre la sama proporcio inter larjeso e longeso (1 kontre quadrata radiko di 2, od 1:1,414). Talc la grandeso A4 es $1/16$ di A0, e la grandeso A5 es $1/32$ di A0.

En fabrikerii ube mashini mustas esar uzata dum la tota tempo, on ofte dividis la dio aden tri parti por obtenar kloki por la tri grupi di laboristi qui mustas sorgar la mashini kontinue. Fortuneze, ta divido es facila (3 x 8 hori equivalas un dio), e la rezultanta kloki es facile memorebla. Triimo di dio decimala esus 3 hori, 33,3 minuti.

La numero *dozen

Tante importanta es la nombro dek-e-du, ke en multa lingui ol havas specala nomo: *dozen (angle *dozen*, france *douzaine*, germane *Dutzend*, hispane *docena*, italiane *dozzina*). Ni ne mustas kontar per deki, malgre la fakto ke ni havas dek fingri (od ok fingri e du polaxi). Mem ti qui kontas per fingri povas kontar per dozeni, e per un manuo! Uzante la polexo kom indikilo, por singla numero tushez un dil tri parti di singla fingro dil sama manuo. Tale on povas kontar til *dozen uzante nur un manuo. Uzante la duesma manuo por kontar *dozeni, on povas kontar til *gros-dozeno (*dozen *dozeni).

La Romani antiqua savis pri la valoro di divido per dek-c-du, ma li kontis per multopli di kin (V), dek (X), kinadek (L), cent (C), kinacent (D) e mil (M). En la «araba» nombro-sistemo (qua venis per arabi de India) ni uzas aparta simboli nur por la nombri til non (9). Ni kontas per multopli di dek, uzante plaso-metodo por indikar quanta deki, centi, mili edc es reprezentata da singla cifro. Por ta metodo ni bezonas cifro quan la Romani antiqua ne havis e ne bezonis: zero (0). Tale ni reprezentas dek ne per un simbolo (X) ma per du (1 e 0, skribita kune: 10). Se on esforcas multiplikar per la sistemo dil Romani, on rapide komprenas la avantaji dil moderna nombro-metodo. Ta avantajo tamen ne apartenas al sistemo decimala ma es avantajo dil plaso-sistemo qua uzas la simbolo '0'.

La kombinajo '10' ne mustas signifkar dek. En binara sistemo di aritmetiko (uzata da *komputili interne) '10' reprezentas du. En sistemo *hexadecimala (ofte uzata da *komputisti) ol reprezentas dek-e-sis. En sistemo *duodecimala o *dozena '10' reprezentas dek-e-du o *dozen. En ta sistemo dek-e-kin (15) divenus 'dozen-e-tri' (*13) o plu kurte 'doz-e-tri'; duadek-ed-ok (28) divenus 'duadoz-e-quar' (*24). Asterisko es un metodo por indikar ke nombro es *dozenala.

La avantaji es multa por nombri *dozenala. En ta sistemo, kalkulado es plu facila e rapida. Segun maestro di matematiko, profesoro A.C. Aitken, qua dum plura yari komparis la du sistemi, la sistemo *dozenala es un ed un duimo ($1\frac{1}{2}$) tam eficienta kam la decimala (50% plu rapida por omna ordinara kalkuli). Duimo en la plu eficienta sistemo es reprezentata per 0; 6 vice 0,5 (la simbolo «;» indikas ke fraciono *dozenala sequas), triimo per 0; 4 vice 0,333..., e quarimo per 0; 3 vice 0,25. La tabelo por multipliko es anke plu facila. Tamen la sistemo bezonas du nova simboli por la nombri dek e dek-c-un. Un propozo es uzar la literi X ed E en kursiva formo.

Altra propozo es uzar la simboli 2 e 3 inversigita (simile on povas dicar ke la simbolo 9 es 6 inversigita).

La probableso ke la mondo adoptos la sistemo *dozenala, malgre olua grav avantaji, es tre mikra dum videbla futuro. Tamen, mem en Francia depos la duesma mond-milito, du libri da Jean Essig explikas ke la nombro dek-e-du remplasos la nombro dek kande la mondo deskovros olua avantaji.

Chanjo a diferanta bazo por kontado mustas e devas ne eventar disrulte ma evolucione. Forsan dum longa tempo nur certena specialisti uzos la sistemo *dozenala, same quale nun es precipue nur specialisti pri *komputo qui uzas la sistemo *hexadecimala (qua havas bazo dek-e-sis).

Kande Louis Loynes inventis nova sistemo por klasifikar kolori, il trovis ke nombri *dozenala es la maxim eficienta por la skopo. Existas tri primara kolori qui, en kombino kun blanka e nigra, produktas omna posibla koloro. Loynes trovis ke ta fakto donas avantajo ne-ignorebla ad uzo di nombri *dozenala por kolor-sistemo.

Konkluzo

La pruvebla supereso dil sistemo *dozena demonstras ke la sistemo decimala ne es tante bona kam es ofte supozata. Tamen mem sciencisti es ofte blinda pri la desavantaji di metodi decimala. Preske omna *komputili funkcias per la binara sistemo (qua ne es praktikala por homi ma preske ideala por tala mashini). Future, es posibla ke *komputili uzos la bazo tri vice du, e ja es mashini experimentalu uzanta la bazo tri. Tamen la «decimala blindeso» dil sciencisti, qui esforcis developar la frua *komputili sur ne-apta bazo decimala, impedis dum plura yari la developo di ta mashini.

Simila «decimala blindeso» afliktas ti qui kredas ke la pezi e mezuri tradicionala es ne-razionala, e ke la sistemo decimala es maxim bona. Lo es longe fora de la vereso.

Robert CARNAGHAN

Libri e revui mencioninda:

Men and Measures: a history of weights and measures ancient and modern, da Edward Nicholson, FIC, FCS. London, Anglia: John Murray, 1917. Originale editita en 1912 da Smith, Elder & Co.

Douze; notre dix futur, da Jean Essig. Paris, Francia: Dunod, 1955.

The Case Against Decimalisation da A.C. Aitken, MA, DSc, FRS (profesoro di matematiko en la Universitato di Edinburgh). Edinburgh, Skotia: Oliver and Boyd, 1962.

Against the Metric System da Herbert Spencer. c. 1896.

Decimal Coinage: A lost Cause? da B.A.M. Moon & K.P.G. KPG Mears. Christchurch, Nov-Zelando, 1965.

Byraz Colour Co-ordinating Louis Loynes. London, Anglia: Byraz Colour Bureau, 1959.

The Dozenal Journal editata da Dozenal Society of Great Britain (Societo *Dozenala di Britania), c/o 55 Loughthorpe Avenue, Leigh-on-Sea, Essex, Anglia.

The Duodecimal Bulletin editata da Dozenal Society of America (Societo *Dozenala di Amerika), c/o Math Department, Nassau Community College, Garden City, LI, NY 11530, Usa.

Traduko e reprodukto di ca artiklo es invitata. Voluntez sendar kopiuro di tradukuro, od informi pri uzo duranta di mezuri tradicionala, al aŭtoro ye 22 Wentworth Close, Watford, Herts. WD1 3LW, Anglia.

Seminario en Rotterdam pri Interlingvistiko

Pos multa preparado, la «temala dio» dil ANSE (Asociuro Nederlandana di Ciencisti Esperantista) eventis ye la 23ma di novembro 1991. Esis 14 asistanti, sat bona nombro. Komence, on intencis traktar quar *planlingui = Esperanto, Ido, Interlingua e Glosa. Reprezentantin di Esperanto ed Interlingua, on quik trovis, respektive Sioruli Willem Verloren van Themaat e Piet Cleij. Ma la Vereniging Nederland-Interlingua (Uniono Nederlandana di Interlingua) refuzis kunorganizar la temala dio.

Por Ido, on mustis invitar quar homi l'un pos l'altra por trovar la definitiva reprezentanto, Don Gasper (de Granda Britania). De Glosa, on aquiris nur skribita prezentajo.

La prezidanto donis la parolyuro unesme a la gastis, unesme a Don Gasper. Il parolis en Esperanto, ma kelkfoye transiris aden Ido. (Generale en la kunveno, multa linguis parolesis: Esperanto, Ido, Interlingua, la Angla, la Nederlandana) Don Gasper parolis kelke pri la Ido-movado e pri quale Ido originis kom reformo di Esperanto. Il acentizis la diferi kun Esperanto, la aboliso dil supersigni, la plu facila pronuncebleso. Il traktis anke la acentreguli en Ido e la sintezala konjugado. Il atencigis anke pri la influo di Ido ye Esperanto, per la aceto di kelka afixi e poeziala neologismi. Il emfazis la logikozeso dil vortoformado di Ido e negis ke ol esis hiperlogikoza.. Tamen il konsentis, ke la granda insisto en la Ido-movado ye linguala perfektoso e pro to la diskutado pri reformo-propozi impedabis la difuzado e propagando di Ido.

Kom duesma parolis Siorulo Cleij, la reprezentanto di Interlingua. Il esas ex-esperantisto ma preferis parolar en la Nederlandana linguo. Il distingis inter du periodi en la historio di *planlingui: ta ante la Unesma Mondmilito, kande on konstruktabis linguo, e la posa periodo, kande on deskovris ol en la *etnala linguo. Il insistis pri la objektiveso dil konstruktometodo dil vortaro di Interlingua, kelke globale per la elekto di komuna vorti ek la Angla e Latinida linguo. Il parolis anke kelke pri l' Interlingua-movado. Pri Esperanto, il kritikis la tro desfacila gramatiko (akuzativo, akordo dil adjektivo, sis participi) la nekompleta obedio dil principo: «un formo - un signifiko» e la deformado di radiki por evitar homonimi. (planedo).

Kom triesma parolis Siorulo Verloren van Themaat por Esperanto. Il skizis la kulturala strategio di Zamenhof, direktita al praktikal uzado e literaturo. Teknikale-interlinguistikale, Zamenhof prenis precipue du korekta decidi: fonemal ortografio e morfologio di nevarianta morfemi kun fixa signifiki libere kombinebla aden vorti, ye la kondiciono ke la kombinuero havas senco.

Il insistis ke la Esperantisti tre ofte ipsa facas kombinuri di morfemi qui ne esas pruntotradükuri ek altra linguo quin li konocas.

Min entuziasmoza, il esis pri la elekto di radiki da Zamenhof. Zamenhof esis maxim proxima al kriterio di lexikal internacioneso di Ido.

En separata studio, il komparis la richeso di homonimi di Esperanto e dil Nederlandana linguo. Koncernante la gramatiko di Esperanto, il distingis stfrikta morfologiala desfacileseso (desfacileseso facar la korekta vortoformi), qua esas mikra en Esperanto, e semantikala desfacileseso, quan Esperanto fakte havas ma quan anke Interlingua kavas ek la vidpunto di populi exter Westeuropa, exemple la artiklo por slavi.

(La supera artiklo esas adaptata da Don Gasper, del raporto da Dro Verloren van Themaat en la mayala numero di «Fenomeno», la organo dil Nederlandan Esperanto-movado)

Komuniki

- Editerio «FRODO» serchas libri e jurnali en Ido, Volapük, ed altra helplingui. Kambie ofresas rara Esperantaji. Turnez vu a: Glebo Malcev, Proletarskaja, 71, Cjurupinsk, SU - 362520, Ukraina.
- La revuo «Idées pour tous» (Idei por omni), route de Béthanie, F-30140 BOISSET-ET-GAUJAC (Francia) a qua kunlaboris nia mortinta samideano Roger Moureaux, duras konocigar l'Ido-linguo; irga informo obtenebla che Sro D. AUSSET-St-EUDES, adreso superc.

Pri valoroza verko

Omna nov edituro es evento por l'Idisti: ol es itere pruvo dil kapableso di la linguo en pliar sua rolo, ed anke sekura signo di la vivo dil Idistaro.

E per plu forta motivo kande tala verko es kontributo por ta fako, quan ni povas nomizar «Idologio».

Tal es la kazo di la studiuo da H. JACOB recente editita: «Pri la futura developo di linguo nacionala e linguo konstruktita». Ta dekesis paginedi meritas esar ne nur lektata, ma studiata: li adportas multo por historio dil Interlinguistiko e dil Idolinguo.

To qua unesme aparas es la sereneso dil verko: to esas nul reklamo pledanta por Ido, to esas serioz explorado pri opiniononi e metodi. E to demonstas la valoro dil Ido multe plu cfikoze kam per vana polemiki.

Precipue interesiv es l'analizo dil linguala tendenci deskovrita da Jespersen. On koncias plu klare, ke il esis la prekursoro dil Idolinguo.

Ni savas, ke pose il probis aplikar sua metodo per altra sistemo (Novial) ma to ne povas diminutar l'admira, quan ni havas por lua deskovri, qui restas la bazo e la justifiko di nia linguo.

Pri ta temo e pri plur altra la verko da Henry Jacob, redaktit en yaro 1948 konservas sua tota valoro. L'autoro quaze previdis plura lingual developi. Lua sugesto pri l'utilesio studiar paralele linguistiko ed interlinguistiko restas oportuna. Se mem multa linguisti duras ignorar Interlinguistiko, ni vice lo devas studiar lia chanjema teorii. E ni konstatas ja nun, ke en plur idiomi liber evoluciono genitas formi analog a ti, quin Ido propozis, exemple per uzar sufixi: eri-, al, oz, o simila formi. To es partikular nur pri l'Ido, qua havas tala sufixi. Tale la fonderi dil Ido ne konstruktis od inventis; li ordinis e regulis ed ofte li mem anticipis futura spontan evolucioni. To es primordial karaktero di nia linguo.

Tale la studiuo da H. Jacob havas granda meriti: ol ne nur explikas diversa metodi ed analizas klare lia principi, ma mem ol sugestas temi por nova serchi, qui povos duktar a dezirat ameliori.

Ta verko esas honoro por l'autoro ed anke por l'Idistaro.

A.J.

La nomi di nia vilaji

segun Hans Klecker

Mea mikra filiulo questionis me
«De ube venis la nomi di nia vilaji?»
«La nomi di vilaji», me dicis», audez,
me dicos ol, la historio de la vilaji.
Kavaliero, kun sua kultivisti, venis
li serchis loko por vivar.
E kande li trovis ica loko, li prenis
ol e konstruktis hemo por vivar.
La granda arborin li abatis
ed la frontieron li solide markis.
Li plugis mikra agro por plantar
grano, frumento por manjar ed drinkar.
Ek ligno esis lia domi.
Hike lojas zeloza homi.
La unesma enhabitanto di Ebersbach
esis la brava Eberhard.
Kavaliero Cuno fondis balde
la vilajo Cunewalde.
Anke Heinrich serchis loko qua
nomesas Hennerchdorf en nia boko.
Conrad de Frankenlando esis,
Cunnerschdorf de lu fondesis.
Qua fondis Beiersdorf, tu savas?
Il nomesis Beier. E ni havas
loko Bertsdorf en montaro
ube Bertram, ico esas klara,
esis la unesma, la fondisto.
Il esis vera brava kultivisto.»
«Hm, Qua fondis Rupperschdorf, la loko?»
me audis dal di mea filiulo boko
«Tu ne savas ica? Ka esas forsan
la Ruprecht, nia Weihnachtsmann?»

Weihnachtsmann nomesas olda homulo, qua kunportas ek foresto,
ube il lojas, la donacaji okazione la Kristnaskofesto.

Tradukita da M. Kasper

UNIONO POR LA LINGUO INTERNACIONA (IDO)

Membri dil Direktanta komitato

Prezidanto: Hellmut Röhnisch (Suedia)
Vice-prezidanto: Günter Anton (Germania)
Sekretario: David Weston (Britania)
Sekretario por linguala questioni:
Kasero: Franz Regnier (Belgia)

Membri:

Günter Anton (Germania), Jacques Bol (Belgia),
Robert Carnaghan (Britania), Henry Jacob (Britania),
Tom Lang (Britania), Antoni Myszakowski (Polonia),
Alfred Neussner (Germania), Franz Regnier (Belgia),
Hellmut Röhnisch (Suedia), Edward H. Steve (USA),
David Weston (Britania),

La direktanta komitato rielektesos dum la yaro 1995.

PROGRESO aparas trifoye en la yaro, e tote en Ido. Pri la redakto, responsas komitato.

Artikli, tradukuri e movadal informi sendez a Jacques Bol, 80 Chaussée des Gaulois, B-1300 Wavre, qua funkcias kom mediacero en la redaktala komitato. Progreso imprimesas dal imprimerio «Ateliers du Manoir», Marcinelle, Belgia.

**Editeur responsable: Franz Regnier, 27, Ville du Bois
B 6690 Vielsalm**

Altra revuo por l'Idistaro

«IDO-VIVO»

organo di ILSGB (International Language - Ido - Society of Great Britain);
aparas 3-foye po yaro e kontenas generala artikli precipue en Ido
ma anke en angla linguo.

Adreso: ILSGB, 2, Bentham Way, Staincross
GB - Barnsley - Sth Yorkshire - S75 5QA.

Giro konto: 632 2255.

Abono kun membreso di ILSGB £ 4,50

Abono sen membreso di ILSGB £ 4,50

Studenti e ne-salariati £ 2,50

LIBRI E BROSHURI

			Suisa Franki
CONDAMIN: la konoco dil futuro	20 p.	1926	1.80
DE BEAUFRONT: Kompletta gramatiko detalzoza	232 p.	1925	4.00
CONDAMIN: La konoco dil futuro	13 p.	1929	3.00
DE BEAUFRONT, COUTURAT: dictionnaire français-ido	586 p.	1915	16.00
COUTURAT: Etude sur la dérivation	100 p.	1910	4.00

Obtenebla ye la adreso: CDELI- LIBROSERVO, che K.C.E. b.p. 771,
CH-231 La Chaux-de-Fond (Suisia).

* * *

Dicionario de la 10 000 Radiki di la Linguo			
Universala Ido (<i>Marcel Pesch</i>)	631 p.	1964	20.00
Odo a Couturat (<i>Andreas Juste</i>)	19 p.	1961	3.50
La Fabli dil Olda Korvo (<i>Andreas Juste</i>), poemi	36 p.	1973	3.00
La problemo dil Paco <i>Ed. Waterkotte</i>), traduko dil diskurso da Albert Schweitzer, okazione la distributo dil Nobel Premio dil Paco, 1952 en Oslo	11 p.	1971	2.50
Warum Ido? (<i>J. Kreis / A. Noetzli</i>), propagilo en Germana linguo kun komparativa texto50
Esperanto-Ido50
(Porto-spensi extra)			
Weltsprache Ido, 10 doco-letri, Germana-Ido (<i>A. Noetzli</i>), nova edituro 1969			15.00
Obtenebla che			
Elisabeth STEINMANN, Postfach - CH-8810 Horgen 1			

Katalogo di Ido-libri 1990

Recevebla de

IDO-LIBRERIO - Sioro T. Minty (Direktero)

44, Woodville Road

GB - CARDIFF.CF2 4EB

Exemple:	(£) Preco
English-Ido Dictionary (<i>Dyer</i>), 393 p.	5,80
Complete Manual of the IAL Ido (<i>de Beaufront</i>), 44 p., abridget 1973	2,60
Ido for All - (<i>APGlyn</i>), 59 p. 1975	2,10
La Strukturo di Ido (<i>Jacob</i>), 16 p., 1970	0,70
The Problem of an International Auxiliary Language and its Solution in Ido (<i>Dyer</i>), 194 p.	1,50